

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ**

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА

**ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ПРОФЕСІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТОРІВ, БУХГАЛТЕРІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ
ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН»**

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ XIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»**

м. Харків, 24 жовтня 2025 р.

**Дніпро
"Середняк Т.К"
2025**

УДК 316.05

Л 93

*Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету
залізничного транспорту (протокол № 10 від 20.10.2025 р.)*

Головні редактори:

Андрущенко В. П. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Панченко С. В. – доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, в. о. ректора Українського державного університету залізничного транспорту

Редакційна колегія:

Абашик В. О. – д-р. філос. наук, професор

Вельш Вольфганг - габілітований доктор філософії, професор

Каграманян А. О. – канд. техн. наук, доцент

Панченко В. В. – д-р. техн. наук, доцент

Євсєєва О. О. – д-р. економ. наук, доцент

Толстов І. В. – канд. філос. наук, доцент

Людина, суспільство, комунікативні технології: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. 24 жовтня 2025 р. / відп. за випуск І. В. Толстов. – Дніпро: Середняк Т.К, 2025 – 238 с.

ISBN 978-617-8807-07-8

© Авторський колектив, 2025.

МАЗАЛА КАРЛО АНТОНІО,
*габілітований доктор політології,
професор міжнародної політики,
Університет Бундесверу, м. Мюнхен, ФРН*

ВИКЛИКИ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ

Мало тих, хто цікавиться політикою, розуміють, що насправді означає багатополярність міжнародної системи та які виклики тягне за собою така конфігурація системи. У цій статті зроблено спробу прокласти концептуальний шлях крізь джунглі термінологічної плутанини. Центральним у цій статті є подвійна теза. По-перше, ми ще довго житимемо в гібридній системі, яка буде однополярною у військовій сфері та багатополярною в економічній сфері. По-друге, надія на стабільність, пов'язана з певними полярностями, не справдиться з огляду на зміну природи влади та умов, за яких вона здійснюється [1].

Про полярності

Так само, як магнітне поле стабілізується, знайшовши свої полюси, деякі спостерігачі очікують, що нинішній безлад закінчиться, щойно в міжнародній системі з'явиться нова полярність. Припускають, що нинішній хаос є результатом подвійного феномену американського занепаду та піднесення нових держав. Доки не буде нового стабільного балансу на глобальному рівні, саме так звучить аргумент, доти світ залишатиметься характеризованим безладом.

Дебати, що стоять за цим, є давніми. Ще в 1960-х роках точилася дискусія про те, яка конфігурація системи, багатополярна чи біполярна, є кращою. Оскільки конфлікт Схід-Захід характеризувався, здавалося б, стабільною біполярністю, а поява третього глобального політичного полюса здавалася малоімовірною, це питання не вважали особливо нагальним. Однак з епохальним зрушенням 1990/1991 років воно знову стало гарячим. У цій дискусії, яку вели переважно в Америці, принципово можна виділити два табори: тих авторів, які пов'язують певні надії на стабільність із домінуванням США (тобто однополярністю), і тих, хто бачить найбільші можливості для стабільного порядку у XXI столітті в майбутній багатополярності.

Прихильники американської однополярності погоджуються, що світ під гегемонією США є стабільнішим, оскільки очікують, що вона матиме умиротворювальний вплив. Однак вони не визнають, що лідерство вимагає

послідовників. Без держав, які бажають наслідувати американську гегемонію, США зовсім не можуть виконати передбачену їм роль. Багато прихильників однополярної системи також не враховують той факт, що домінуюча держава підлягає в меншій кількості структурних обмежень, ніж у біполярних або багатополярних системах. Звідси зовнішня політика однополярного державного утворення набагато більше визначена її внутрішньою політикою, ніж в інших конфігураціях влади та політики. А нестабільна громадська думка може зробити цю політику непередбачуваною.

Далі, однополярна держава має мало влади над іншими могутніми державами в міжнародній системі. Сам цей факт означає, що навряд чи можна говорити про стабільність в однополярних умовах. Навпаки, однополярна позиція, яку займали США і певною мірою займають донині, спокушає їх на авантюризм. Вона спокушає їх проводити революційну політику, щоб змінити світ відповідно до своєї волі та уявлення, тим самим породжуючи опори, які загрожують стабільності системи. Тому жодної надії на міжнародну стабільність не можна виводити лише з факту однополярності. Можна скоріше навіть стверджувати протилежне.

Друга велика школа мислителів вважає, що багатополярна системна структура має стримуюче значення щодо великих держав. Поведінку полюсів визначає постійне занепокоєння тим, що інші великі держави можуть стати занадто сильними. Цей страх має помірний вплив на всі полюси, роблячи їхні дії та взаємодію передбачуваними та змушуючи їх узгоджувати свою поведінку (незалежно від того, чи є вони демократичними чи авторитарними).

Крім того, усі полюси прагнуть прив'язати до себе середні та менші держави за допомогою альянсів і двосторонніх договорів. Ціна, яку полюси готові за це заплатити, – це забезпечення колективних благ (здебільшого безпеки та участі в економічному багатстві полюсів). Отже, полюси забезпечували б регіональну стабільність і брали б на себе роль менеджерів на глобальному рівні. Однак більшість спостерігачів погоджуються, що глобальний багатополярний порядок був би нестійким, оскільки різні полюси досягають свого статусу шляхом жорсткої, здебільшого військово-конфронтаційної політики щодо домінуючої сили та, досягнувши свого положення в міжнародній системі, борються за вплив, престиж і, зрештою, панування. Тому багатополярні системи за своєю суттю також нестабільні.

Зрештою, як прихильники однополярної, так і ті, хто виступає за багатополярну структуру системи, припускаються однієї і тієї самої логічної помилки. Полярність міжнародної системи спочатку нічого не говорить про

її стабільність. Вона лише служить для опису структури системи. Нічого більше. Надія на те, що міжнародна система стабілізується, як тільки вона знову віднайде свої полюси, є оманливою. Але який же вплив на міжнародну систему має широко обговорюваний занепад США та піднесення нових держав? Як змінився розподіл влади за останні роки, і що взагалі означає влада в часи глобального безладу?

Сучасна структурна система та її виклики

Якщо дотримуватися класичного дослідження вимірюваності сили, такі фактори, як військова міць, економічні показники, політична стабільність, здібність до інновацій у технологічній сфері тощо, визначають потенціал сили держав. Застосовуючи ці критерії, вимальовується така картина: у військовій сфері, особливо щодо витрат на оборону, Сполучені Штати наразі є, і, ймовірно, залишатимуться в найближчому майбутньому найсильнішою державою в міжнародній системі.

Але якою мірою військова сила все ще може бути використана в політичних цілях сьогодні? Якщо розгортання не спрямоване на захист життєво важливих національних інтересів чи власної території, то стає дедалі важче, особливо для демократичних держав, заручитися необхідною внутрішньою політичною підтримкою. Крім того, поширення та, перш за все, зниження вартості технологій ускладнюють використання військової сили у XXI столітті. Іракському опору проти американської окупації коштувало лише 30 доларів США зчитування та маніпулювання програмним забезпеченням дрона Predator. Зрештою, війни XXI століття – це зазвичай так звані гібридні війни (ключове слово: «російські зелені чоловічки») [2], що поєднують звичайну зброю, нерегулярну тактику, терористичні методи і злочинну поведінку. Ці війни стосуються військової могутності та сили, але все частіше також і наративів. Ізраїль програв війну проти «Хезболли» у 2006 році та проти «Хамасу» у 2008 і 2014 роках не на полі бою, а на телебаченні та в Інтернеті.

Військова сила також служить для захисту союзних держав. Традиційно сильні у військовому відношенні держави пропонують іншим державам двосторонні договори про безпеку або багатосторонні альянси, коли обидві стикаються зі спільною загрозою, у якій слабка у військовому відношенні держава не може протидіяти самостійно. Щоб отримати захист, вона за певних обставин готова прийняти обмеження свого суверенітету. Дотримуючись цієї логіки, США та СРСР змогли створити мережу двосторонніх або багатосторонніх альянсів, що охоплювали майже весь світ під час Холодної війни.

Із закінченням глобальної системної конфронтації багато союзників США більше не потребують захисту. Отже, незважаючи на дії росії у 2014 році, практично немислимо, щоб російська федерація планувала та здійснювала повномасштабний напад на територію Федеративної Республіки Німеччина. Без такого сценарію загрози певна держава, така як Німеччина, усе менше потребує відчувати необхідність у залежності від американських гарантій безпеки (чи то звичайних, чи то ядерних). Однак зменшення цієї залежності (реальної чи лише уявної) відкриває можливості дій для раніше залежних суб'єктів.

Отже, значення військової сили в міжнародній політиці різко змінилося у XXI столітті. Вона залишається важливою для безпеки власної території. Однак безліч факторів роблять її використання набагато менш ефективним сьогодні та в майбутньому, ніж у минулому. Нерегулярні актори, доступність технологій, соціальні мережі та зростаючий скептицизм громадськості щодо військових операцій означають, що успішне використання збройних сил буде можливим лише за складніших умов у майбутньому. Тому односторонній розподіл військової сили сам по собі ще не створює однополярного світового порядку.

Щодо розподілу економічної сили, то вже вимальовується картина багатополярного світу. В економічній сфері існує триполярна конфігурація між ЄС, США та, на певній відстані, Китайською Народною Республікою. Навіть попри те, що економіки єврозони та ЄС у цілому зараз перебувають у глибокій кризі, а США лише повільно оговтуються від фінансової кризи 2008 року, ця фундаментальна конструкція залишається значною мірою незмінною. З економічної точки зору, Європейський Союз є одним із полюсів у міжнародному економічному порядку.

Але виникає питання про значення економічної сили сьогодні. Чи можна спостерігати тут подібний ефект, як і у випадку з військовою силою? Чи стає дедалі складніше і в економічній сфері використовувати владу для переслідування власних інтересів або бажаних результатів за допомогою її використання?

Спершу гарна новина: економічне зростання та міць продовжуватимуть бути основою для розвитку та підтримки військової могутності. Однак використання економічної могутності у сфері міжнародної політики сьогодні має більші обмеження, ніж у минулому. Ці обмеження зумовлені низкою розвитку подій, деякі з яких будуть коротко викладені нижче.

Сьогодні ринки (особливо фінансові) і транснаціональні економічні суб'єкти набагато складніше контролювати і регулювати для держав. Іноді навіть здається, що вони здатні впливати на певні дії держав або

перешкоджати їм. Рейтингові агентства, як продемонструвала фінансова криза 2008 року, також мають величезну владу спрямовувати інвестиційні потоки до країн або з них. Завдяки своїй непрозорій рейтинговій практиці ці приватні та – це слід неодноразово наголошувати – легітимні суб'єкти здатні перешкоджати, протидіяти або підтримувати державні зусилля. Ще одним прикладом зростаючих труднощів, із якими стикаються великі держави у використанні своєї економічної могутності для досягнення своїх цілей або конкретних результатів за допомогою економічної могутності, є феномен економічно потужних малих держав. Наприклад, таке місто-держава, як Катар, в останні роки змогло фінансово підтримувати різні рухи на Близькому Сході, розгортаючи величезні економічні ресурси.

У сфері економічної могутності транснаціональні корпорації, невидимі ринки та невеликі силові центри відіграють дедалі більшу роль поряд із державами. Діяльність цих суб'єктів може перешкодити великим державам використовувати свою економічну могутність «ефективно» – у сенсі орієнтації на мету і результат – для досягнення своїх національних інтересів. Хоча держави продовжують намагатися встановити правила, у рамках яких повинні діяти недержавні суб'єкти, це стає дедалі складнішим. У ХХІ столітті влада не гарантує здатність успішно реалізовувати свої цілі в міжнародній політиці.

Підсумок

Цей короткий огляд показав таке: ми живемо в гібридній міжнародній системі, яка є частково однополярною, а частково багатополлярною. Найбільшим викликом, що виникає з цієї полярності, є той факт, що ні однополярність, ні багатополярність самі по собі не створять порядку. І навпаки, це означає, що одним із найнагальніших завдань державної політики має бути пошук шляхів досягнення порядку і стабільності в умовах, які спочатку не сприятимуть стабільності [2].

Список використаних джерел та посилання

1. Частина наведених тут міркувань взята з моєї книги «Світовий безпорядок. Глобальні кризи та провал Заходу» (Мюнхен, 2016). Там також наведено відповідні дані та додаткові приклади.

2. Masala C. Wenn Russland gewinnt. Ein Szenario. 6. Aufl. München: C.H. Beck, 2025. 119 s.

3. Masala C. Weltordnung. Die globalen Krisen und die Illusion des Westens. 9. Aufl. München: C. H. Beck, 2025. 198 s.

З німецької мови переклав Володимир Абашиник